

*Радомська О. В.,**здобувач**Донецького юридичного інституту МВС України*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ АДВОКАТАМИ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДІ

Анотація. Стаття присвячена сучасним тенденціям щодо захисту прав суб'єктів господарювання адвокатами в адміністративному суді, дослідженню теоретичних положень та законодавчих актів про захист прав та інтересів суб'єктів господарювання у відносинах із державними контролюючими органами; аналізу їх ефективності на сучасному етапі розвитку економіки, удосконалення механізму правових відносин суб'єктів господарювання з контролюючими органами через досудове врегулювання спорів.

Ключові слова: суб'єкти господарювання, адвокат, захист прав, державні контролюючі органи, досудовий порядок врегулювання спору.

Постановка проблеми. Адвокат, безсумнівно, посідає особливе місце в захисті прав та інтересів суб'єктів господарювання у суді. Проблеми діяльності адвокатів при здійсненні захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, професійні права та обов'язки адвоката досліджувались ще наприкінці XIX – початку XX століття. Однак враховуючи зміни, яких зазнало законодавство України та практика його реалізації, проблемні питання захисту прав суб'єктів господарювання адвокатами потребують глибокого вивчення.

Загальні питання захисту прав і інтересів суб'єктів господарювання у суді досліджувались у наукових працях В. Беляневича, С. Бичкова, Д. Ватман, Т. Вільчик, О. Задніпровського, В. Єлізарова, С. Халатова, О. Харитонові, В. Шерстюка, М. Штефана та інших. Проте аналіз результатів наукових досліджень про захист прав та інтересів суб'єктів господарювання адвокатами свідчить про те, що даній темі вченими не було приділено достатньої уваги, і є значний шар відносин, що потребують додаткових досліджень. На сучасному етапі дана тема потребує більш ретельного дослідження з урахуванням змін, які зараз відбуваються у законодавстві України, та специфіки його реалізації стосовно адвокатської діяльності.

Метою даної статті є дослідження теоретичних положень та законодавчих актів, що визначають особливості захисту прав суб'єктів господарювання адвокатами, аналіз їх ефективності на сучасному етапі розвитку економіки та пропозиції шляхів удосконалення їх діяльності у частині захисту прав суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конституція України в статті 59 проголосила найважливішу соціальну функцію адвокатури – забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги під час вирішення справ у судах та інших державних органах. Суд, вирішуючи справу, керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права і свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини.

Звернення до адміністративного суду для захисту прав і свобод суб'єктів господарювання безпосередньо на підставі

Конституції України гарантується. Забороняється відмова в розгляді та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неоднозначності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

Суд під час вирішення справи керується принципом законності, відповідно до якого органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові і службові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Нову сторінку в адвокатській діяльності відкриває початок ери функціонування адміністративних судів в Україні. Загальним висновком з цієї значної події в житті держави є здійснення реального кроку в піднятті вагомості судової влади, в наданні їй права вирішувати питання в галузі взаємовідносин гілок влади та впливу на організаційні питання в їхній діяльності. Для адвокатури це означає появу величезного пласту справ у сфері державного управління і появу можливості участі у вирішенні спорів державного значення. Юрисдикція даних судових установ визначена ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України. Згідно з Законом завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. В адміністративних судах можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

З урахуванням порушень прав суб'єктів господарювання на території України саме державними органами та органами місцевого самоврядування слід очікувати значного збільшення звернень громадян за правовою допомогою до адвокатів за захистом власних прав та інтересів.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» адвокат це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом. Відповідно до статті 19 Закону одним із видів адвокатської діяльності є представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах перед фізичними та юридичними особами.

З особливості справ, підвідомчих адміністративному суду, стає зрозумілим, що суд стане реальним учасником здійснення організаційної функції виконавчої влади. Звідси підвищена відповідальність адвоката, якому доведеться брати участь у справах даної категорії, оскільки неправильне рішення суду відіб'ється на ефективності діяльності того чи іншого органу-учасника спору. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в адміністративному суді, до підсудності

якого вона віднесена. Кожному гарантується право на захист його прав, свобод та інтересів незалежним та неупередженим судом. Сторона судового процесу під час розгляду справи в адміністративному суді може користуватися правовою допомогою, яку в порядку і на умовах, визначених законом, надає адвокат або особа, яка є фахівцем у галузі права і за законом має право на надання правової допомоги. Адвокат чи особа, яка надає правову допомогу, має право брати участь у судовому адміністративному процесі з моменту подання звернення до адміністративного суду та користуватися належними їй процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки. За недобросовісне використання належних їй процесуальних прав адвокат чи особа, яка надає правову допомогу, несе відповідальність, яку слід передбачити в законодавстві України.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 серпня 2012 року [1] реформовано засади здійснення адвокатської діяльності в Україні відповідно до загальноновизначених міжнародних демократичних стандартів, що має забезпечити надання адвокатами професійної правової допомоги в тому числі суб'єктам господарювання.

Захист прав та інтересів суб'єкта господарювання адвокат здійснює на підставі договору про надання правової допомоги. Адвокат, перш ніж приступити до захисту суб'єкта господарювання у суді, вирішує ключове питання: чи можна позитивно вирішити справу у суді, чи обґрунтовані вимоги, які ставляться. А отже, успіх справи закладається ще на початкових етапах її підготовки. Першими значимими кроками адвоката щодо конкретної справи є аналіз спірної ситуації та складання проекту позову.

Під час реалізації захисту суб'єкта господарювання адвокат відповідно до статті 20 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги.

Відповідно до статті 21 Закону «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» при здійсненні своїх професійних обов'язків адвокат зобов'язаний дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики; на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги; невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів; підвищувати свій професійний рівень; виконувати рішення органів адвокатського самоврядування; виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги.

Варто зауважити, що за Законом неприпустиме будь-яке втручання в адвокатську діяльність, вимагання від адвоката, його помічника, посадових осіб і технічних працівників адвокатських об'єднань відомостей, що становлять адвокатську таємницю. Не може бути внесено подання органом дізнання, слідчим, прокурором, а також винесено окрему ухвалу суду щодо правової позиції адвоката у справі. Незалежність адвоката від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій тощо, що обумовлена його особливим положенням і гарантіями встановленими законом, виводить адвоката на окремих щабель, порівняно з іншими процесуальними представниками [2, с. 467].

На жаль, процесуальне законодавство України не відокремлює адвоката від інших представників сторін у суді. Для представництва інтересів у суді суб'єкт господарювання видає адвокату за підписом керівника або іншої уповноваженої на те законом, положенням, статутом, особи довіреність.

Серед інших учасників процесу, яких відповідні про-

цесуальні кодекси наділяють правами та обов'язками, особливої уваги заслуговує така неоднозначна постать, як фахівець у галузі права (Рішення Конституційного Суду України у справі за зверненням громадянина Солдатова Г.І. [3]). Отже, особа, яка потребує правової допомоги, може її отримати навіть від фахівця в галузі права, оскільки прямота дії норм Конституції забезпечує правовий порядок, за якого право особи на вільний вибір захисника не залежить від того, чи визначено законом статус такого представника особи, чи ні. Оцінки правового становища фахівців у галузі права, що з'являлися у тих чи інших правових виданнях, мали більший нахил до співвіднесення вказаних осіб та їх прав і обов'язків зі статусом адвоката. Деякі правники висловлювали думку, що реально фахівці у галузі права не можуть взяти участі у, наприклад, судовому засіданні. Інші правники вказували, що навіть професії у таких спеціалістів немає, у зв'язку з чим Конституційний Суд мав використовувати досить складну конструкцію для їх позначення [4].

Характеристики правового становища фахівців у галузі права були обґрунтовані рядом нормативних актів як національного законодавства, так і міжнародних, не ратифікованих Україною. Постанова Пленуму Верховного Суду України (надалі – ВСУ) від 24 жовтня 2003 року «Про застосування законодавства, що забезпечує право на захист у кримінальному процесі», яку використовують у тому числі в адміністративному та господарському процесах, визнає правильною практику тих судів, які не допускають до участі в процесі фахівців у галузі права без обґрунтування такого допуску спеціальним законом [5]. Крім того – у «розвиток» вказаного Рішення Конституційного Суду – Пленум ВСУ визнав правомірним витребування для таких осіб підтвердження своїх повноважень документами, що визначені все тим же «спеціальним законом».

За наведених обставин слід вказати, що на підставі чинного законодавства можна визначити й перелік документів, які обґрунтовують підстави допуску фахівця у галузі права до безпосереднього надання правової допомоги, а також момент такого допуску та обсяг прав і обов'язків вказаної особи. Інша справа, що виникають труднощі зі встановленням кваліфікаційних вимог до фахівця в галузі права.

Кодекс адміністративного судочинства України (надалі – КАС) [6] досить ліберально підходить до визначення правового статусу фахівців у галузі права. Ряд положень КАС дозволяє дійти висновку про те, що адвокати є також фахівцями у галузі права, що повністю кореспондує із правовими позиціями Конституційного Суду.

Адвокати відповідно до частини 5 статті 58 КАС можуть посвідчувати свої повноваження орденом. Ця сама норма визнає адвоката представником сторони; будь-яких заперечень стосовно визнання інших спеціалістів у галузі права представниками сторони КАС не містить. Висновок такий, що іншого правового статусу, крім статусу представника, інші фахівці у галузі права не можуть мати, адже (з аналізу положень статей 47 та 62 КАС) результатом може стати або повне виключення інших спеціалістів у галузі права зі складу осіб, які беруть участь у справі (так само, як зі складу інших учасників процесу), або ж визнання їх представниками.

Частина 2 статті 16 КАС чітко вказує на «іншого» фахівця у галузі права як на суб'єкта надання правової допомоги при вирішенні справи в адміністративному суді. Отже, з числа осіб, які беруть участь у справі (або з числа інших учасників процесу), «інших» фахівців у галузі права не може бути виключено.

Правове обґрунтування віднесення «інших» фахівців у галузі права саме до групи осіб, які беруть участь у справі, а також вказівка на правову природу відносин із «іншим» фахівцем у галузі права як представницьких, мають базуватися на договорі між таким фахівцем і клієнтом, зміст якого має містити слова «в якості представника», «для представництва» тощо. Подібні положення, підведені до законодавчого визначення відносин представництва, допоможуть віднести «інших» фахівців у галузі права тільки до числа представників. Надалі всі «позитиви» визнання особи учасником процесу із повним набором процесуальних прав, у тому числі права на відшкодування витрат на правову допомогу згідно зі статтею 90 КАС, має відчувати на собі вже клієнт позначених фахівців у галузі права. Однак досить вдала правова позиція визнання фахівця у галузі права представником особи у КАС зазнала деяких змін у зв'язку із прийняттям Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність».

З прийняттям Закону «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» до статті 58 КАС були внесені зміни, згідно з якими повноваження адвоката як представника можуть також посвідчуватися ордером або договором про надання правової допомоги. До ордера обов'язково додається витяг із договору, у якому зазначаються повноваження адвоката як представника або обмеження його прав на вчинення окремих процесуальних дій. Витяг засвідчується підписом сторін відповідно до частини 5 статті 58 КАС.

Отже, судова реформа, що поступово відбувається в Україні, потребує визначення чітких критеріїв щодо адвокатів як захисників і представників у суді, з наділенням їх спеціальними правами і обов'язками, не тільки в Законі, але й у процесуальному законодавстві.

Останнім часом права та інтереси суб'єктів господарювання досить часто порушуються внаслідок неправомірних дій посадових осіб органів державної влади. Адвокати, здійснюючи захист суб'єктів господарювання, стикаються з такою проблемою, як правильне розмежування актів нормативно-правової та індивідуальної дії. Як зазначає С.М. Мойсак, одним із непростих питань, які можуть постати перед адвокатом на етапі складання позовної заяви, спрямованої на захист суб'єкта господарювання, є: розмежування рішень суб'єктів владних повноважень нормативного характеру від рішень індивідуального характеру. Правильне розмежування, як зазначає автор, допоможе з перших кроків правильно спрямувати захист, а саме – визначити, за якою процедурою відбуватиметься розгляд справи – з особливостями провадження, на загальних підставах чи у скороченому провадженні, а також правильно обрати територіальну та предметну підсудність [7, с. 30].

Висновки. У підсумку дослідження ролі адвоката в захисті прав суб'єкта господарювання у суді, можемо зробити висновок, що, на відміну від інших процесуальних представників, адвокат у здійсненні захисту є більш кваліфікованим спеціалістом та наділений більшими правами. Перевагою

участі адвоката у захисті прав суб'єктів господарювання є професійне здійснення обов'язків при здійсненні цього захисту, та в тому числі відшкодуванні витрат на правову допомогу. Внаслідок цього захист суб'єкта господарювання у суді адвокатом є більш дієвим та ефективним.

Література:

1. Про адвокатуру і адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
2. Ямковий В.І. Проблемні питання участі адвоката як процесуального представника в господарському суді / В.І. Ямковий // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 466–472.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за зверненням громадянина Солдатова Г.І. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
4. Головань И. Специалист в области... адвокатуры // Юридическая практика. – 2004. – № 50.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України (надалі – ВСУ) від 24 жовтня 2003 року «Про застосування законодавства, що забезпечує право на захист у кримінальному процесі». // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
6. Кодекс адміністративного судочинства України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
7. Мойсак С.М. Роль адвоката при складанні адміністративного позову // Адвокат. Наука і практика. – 2012. – № 1 (136). – С. 30.

Радомская Е. В. Особенности защиты прав субъекта хозяйствования адвокатами в административном суде

Аннотация. Статья посвящена современным тенденциям по защите прав субъектов хозяйствования адвокатами в административном суде, исследованию теоретических положений и законодательных актов о защите прав и интересов субъектов хозяйствования в отношениях с государственными контролирующими органами; анализ их эффективности на современном этапе развития экономики, усовершенствование механизма правовых отношений субъектов хозяйствования с контролирующими органами через досудебное урегулирование споров.

Ключевые слова: субъект хозяйствования, адвокат, защита прав, государственные контролирующие органы, досудебный порядок урегулирования спора.

Radomska O. Peculiarities of protection of the rights of the business entity lawyers in the administrative court

Summary. The article is devoted to modern tendencies for the protection of the rights of economic entities lawyers in the administrative court. The article is devoted to theoretical provisions and the legislative acts on the protection of the rights and interests of entities in relations with state authorities; analysis of their effectiveness at the present stage of economic development, on the basis of which the improvement of mechanism of legal relationships between economic entities with regulatory authorities for the pre-trial settlement of disputes.

Key words: economic entity, attorney, defend human rights, economic entities, state regulatory agencies, pre-judicial order of settlement of dispute.